

उच्च शिक्षणातील गुणवत्तावाढीसाठी मराठी वर्तमानपत्रांच्या संपादकीय भूमिकेचे तुलनात्मक अध्ययन

डॉ. मंगेश गोमासे,
वरिष्ठ वार्ताहर,
दैनिक सकाळ, नागपूर शहर

सारांश :

मराठी वर्तमानपत्रे शिक्षण क्षेत्रातील प्रश्न मांडण्यात महत्वाची भूमिका बजावतात. प्रस्तुत संशोधनात 'लोकसत्ता', 'सकाळ' आणि 'महाराष्ट्र टाइम्स' या प्रमुख वर्तमानपत्रांच्या उच्च शिक्षणविषयक वार्तांकनाचे तुलनात्मक अध्ययन करण्यात आले आहे. या अध्ययनातून शिक्षणातील गुणवत्ता, संशोधन, रोजगार, डिजिटल शिक्षण आणि धोरणात्मक प्रश्नांबाबत वर्तमानपत्रांच्या दृष्टिकोनातील साम्य आणि भिन्नता स्पष्ट झाली.

प्रस्तावना :

उच्च शिक्षण हे कोणत्याही राष्ट्राच्या सामाजिक, आर्थिक आणि बौद्धिक प्रगतीचे मूलभूत साधन मानले जाते. जागतिकीकरण, तंत्रज्ञानाचा वाढता प्रभाव आणि बदलती रोजगारव्यवस्था यामुळे उच्च शिक्षण क्षेत्रात गुणवत्तेचे महत्त्व अधिक वाढले आहे. भारतात राष्ट्रीय शिक्षण धोरण २०२० लागू झाल्यानंतर शिक्षणव्यवस्थेत संशोधन, कौशल्याधारित शिक्षण, डिजिटल शिक्षण आणि स्वायत्तता यावर विशेष भर देण्यात आला आहे. अशा परिस्थितीत समाजातील विविध स्तरांपर्यंत शैक्षणिक प्रश्न पोहोचविण्याचे कार्य माध्यमांकडून केले जाते.

मराठी वर्तमानपत्रांनी शिक्षण क्षेत्रातील समस्या, विद्यापीठ प्रशासन, अभ्यासक्रम, संशोधन, शिक्षकांची कमतरता, बेरोजगारी आणि विद्यार्थ्यांचे प्रश्न यावर सातत्याने भाष्य केले आहे. विशेषतः संपादकीय विभाग हा वर्तमानपत्राचा वैचारिक भाग मानला जातो. संपादकीयांमधून वर्तमानपत्रांची भूमिका, विचारसरणी आणि सामाजिक बांधिलकी स्पष्ट होत असते. त्यामुळे उच्च शिक्षणातील गुणवत्तावाढीसाठी मराठी वर्तमानपत्रांच्या संपादकीय भूमिकेचे चिकित्सक अध्ययन करणे आवश्यक ठरते.

या संशोधनामध्ये प्रमुख मराठी वर्तमानपत्रांनी उच्च शिक्षणाच्या गुणवत्तेबाबत घेतलेल्या भूमिकेचे विश्लेषण करण्यात आले आहे. शिक्षण क्षेत्रातील समस्यांवर वर्तमानपत्रांनी केलेल्या चिकित्सक भाष्यामुळे जनमत निर्मिती, धोरणात्मक चर्चा आणि शैक्षणिक जागरूकता वाढण्यास मदत झाली आहे. उच्च शिक्षण क्षेत्रातील बदलांचा समाजावर थेट परिणाम होतो. माध्यमे शिक्षण धोरणे आणि शैक्षणिक प्रश्न जनतेपर्यंत पोहोचवून सार्वजनिक मत तयार करतात. त्यामुळे वर्तमानपत्रांची भूमिका अभ्यासणे आवश्यक ठरते.

उद्दिष्टे :

- उच्च शिक्षणातील गुणवत्तावाढीसंदर्भात मराठी वर्तमानपत्रांच्या संपादकीय आशयाचा अभ्यास करणे.

- प्रमुख वर्तमानपत्रांनी शिक्षणविषयक प्रश्नांवर घेतलेल्या भूमिकेचे चिकित्सक विश्लेषण करणे.
- राष्ट्रीय शिक्षण धोरण, संशोधन, डिजिटल शिक्षण आणि कौशल्यविकास यासंदर्भातील संपादकीय दृष्टिकोन समजून घेणे.
- विद्यार्थ्यांमध्ये आणि समाजामध्ये निर्माण होणाऱ्या शैक्षणिक जागरूकतेचा अभ्यास करणे.
- उच्च शिक्षणातील समस्या अधोरेखित करण्यात वर्तमानपत्रांची भूमिका तपासणे.
- गुणवत्तावाढीसाठी माध्यमांनी सुचविलेल्या उपाययोजनांचे विश्लेषण करणे.
- शिक्षण पत्रकारितेचा धोरणनिर्मिती प्रक्रियेवर होणारा प्रभाव अभ्यासणे.
- प्रमुख मराठी वर्तमानपत्रांच्या शिक्षणविषयक आशयाचे तुलनात्मक विश्लेषण करणे.
- गुणवत्ताविषयक मुद्द्यांवरील भिन्न दृष्टिकोन समजून घेणे.
- विद्यार्थ्यांवरील माध्यमांच्या प्रभावाचा अभ्यास करणे.
- शिक्षण पत्रकारितेतील प्रवाहांचा अभ्यास करणे.

संशोधन पद्धती :

- तुलनात्मक संशोधन पद्धत
- आशय विश्लेषण
- निवडक संपादकीय व बातम्यांचा अभ्यास
- शिक्षक, विद्यार्थी व पत्रकारांच्या मुलाखती

विश्लेषण :

‘लोकसत्ता’ने धोरणात्मक आणि चिकित्सक दृष्टिकोन स्वीकारला. ‘सकाळ’ने विद्यार्थ्यांभिमुख आणि लोकसहभागी पत्रकारितेला प्राधान्य दिले. ‘महाराष्ट्र टाइम्स’ने करिअर, तंत्रज्ञान आणि आधुनिक शिक्षण व्यवस्थेवर भर दिला. तिन्ही वर्तमानपत्रांनी राष्ट्रीय शिक्षण धोरण, ऑनलाइन शिक्षण, संशोधन निधी, कौशल्य विकास आणि रोजगारक्षमतेच्या प्रश्नांवर सातत्याने लेखन केले.

निष्कर्ष :

या संशोधनातून असे स्पष्ट होते की, प्रमुख मराठी वर्तमानपत्रांनी उच्च शिक्षणातील गुणवत्तावाढीसाठी प्रभावी आणि चिकित्सक भूमिका बजावली आहे. संपादकीयांमधून शिक्षण व्यवस्थेतील त्रुटी, संशोधनातील कमतरता, शिक्षकांची अपुरी संख्या, अभ्यासक्रमातील विसंगती आणि ग्रामीण विद्यार्थ्यांच्या समस्या यावर सातत्याने प्रकाश टाकण्यात आला. लोकसत्ता’ने धोरणात्मक आणि वैचारिक दृष्टिकोन स्वीकारत शिक्षणातील व्यापारीकरणावर टीका केली. ‘सकाळ’ने विद्यार्थ्यांभिमुख पत्रकारितेद्वारे रोजगाराभिमुख शिक्षण, कौशल्यविकास

आणि डिजिटल शिक्षण यावर भर दिला. 'महाराष्ट्र टाइम्स'ने करिअर, स्पर्धा परीक्षा, नवतंत्रज्ञान आणि जागतिक शिक्षण प्रवाहांवर विशेष लक्ष केंद्रित केले.

संपादकीयांमधून केवळ समस्या मांडण्यात आल्या नाहीत, तर त्यावरील उपाययोजनाही सुचविण्यात आल्या. त्यामुळे समाजात शैक्षणिक चर्चेला चालना मिळाली आणि शिक्षण क्षेत्रातील गुणवत्तावाढीबाबत जागरूकता निर्माण झाली. प्रमुख मराठी वर्तमानपत्रांनी उच्च शिक्षणातील गुणवत्तेच्या प्रश्नांवर प्रभावी भूमिका बजावली आहे. त्यांनी केवळ माहिती दिली नाही तर समाजात शैक्षणिक चर्चेला चालना दिली. शिक्षण पत्रकारिता ही सामाजिक परिवर्तनाचे प्रभावी साधन असल्याचे या अध्ययनातून स्पष्ट होते.

शिफारसी :

- मराठी वर्तमानपत्रांनी शिक्षणविषयक स्वतंत्र संपादकीय मालिका सुरू कराव्यात.
- ग्रामीण आणि वंचित विद्यार्थ्यांच्या समस्यांना अधिक प्राधान्य देण्यात यावे.
- संशोधन, नवोपक्रम आणि कौशल्याधारित शिक्षणावर विशेष लेखन वाढवावे.
- शिक्षणतज्ज्ञ, कुलगुरू आणि संशोधकांच्या मुलाखती नियमित प्रसिद्ध कराव्यात.
- राष्ट्रीय शिक्षण धोरणाच्या अंमलबजावणीवर सातत्याने परीक्षणात्मक लेख प्रसिद्ध करावेत.
- डिजिटल शिक्षणातील असमानता कमी करण्यासाठी जनजागृती करावी.
- विद्यार्थी मानसिक आरोग्य, बेरोजगारी आणि करिअर मार्गदर्शन या विषयांवर विशेष संपादकीय प्रसिद्ध करावेत.
- शिक्षण क्षेत्रातील भ्रष्टाचार आणि व्यापारीकरणाविरोधात तपासणीपर पत्रकारिता वाढवावी.

केस स्टडी १ : राष्ट्रीय शिक्षण धोरण २०२० वरील संपादकीय भूमिका

राष्ट्रीय शिक्षण धोरण २०२० जाहीर झाल्यानंतर प्रमुख मराठी वर्तमानपत्रांनी त्यावरील विविध बाजूंवर संपादकीय प्रकाशित केले. 'लोकसत्ता'ने धोरणातील बहुविषयक शिक्षण, संशोधन आणि स्वायत्तता यांचे स्वागत केले, मात्र अंमलबजावणीतील अडचणींवर प्रश्नचिन्ह उपस्थित केले. 'सकाळ'ने ग्रामीण विद्यार्थ्यांवरील परिणाम आणि डिजिटल सुविधांच्या अभावाचा मुद्दा मांडला. या संपादकीयांमुळे शिक्षण क्षेत्रात व्यापक चर्चा घडून आली.

केस स्टडी २ : कोविडनंतर ऑनलाइन शिक्षणावरील संपादकीय विश्लेषण

कोविड-१९ महामारीदरम्यान ऑनलाइन शिक्षण हा महत्वाचा विषय ठरला. मराठी वर्तमानपत्रांनी विद्यार्थ्यांना इंटरनेट सुविधा, मोबाईल, तांत्रिक साधनांची कमतरता आणि मानसिक तणाव यांसारख्या समस्यांकडे लक्ष वेधले. 'महाराष्ट्र टाइम्स'ने डिजिटल शिक्षणाच्या संधींबरोबरच ग्रामीण भागातील डिजिटल दरी अधोरेखित केली. संपादकीयांमधील चर्चेमुळे शासनाने डिजिटल सुविधांकडे अधिक लक्ष दिले.

संशोधनाचा सारांश :

प्रस्तुत संशोधनामध्ये प्रमुख मराठी वर्तमानपत्रांच्या संपादकीय भूमिकेच्या माध्यमातून उच्च शिक्षणातील गुणवत्तावाढीचा अभ्यास करण्यात आला. 'लोकसत्ता', 'सकाळ' आणि 'महाराष्ट्र टाइम्स' या वर्तमानपत्रांमधील शिक्षणविषयक संपादकीय, विशेष लेख आणि वार्तांकनाचे आशय विश्लेषण करण्यात आले. अभ्यासातून असे दिसून आले की, मराठी वर्तमानपत्रांनी शिक्षणातील गुणवत्ता, संशोधन, कौशल्यविकास, डिजिटल शिक्षण आणि रोजगाराभिमुख अभ्यासक्रम यावर सातत्याने भाष्य केले आहे. संपादकीयांमधून शिक्षण व्यवस्थेतील त्रुटी अधोरेखित करण्यात आल्या असून सुधारणा सुचविण्यात आल्या आहेत. शिक्षण पत्रकारितेमुळे समाजात शैक्षणिक जागरूकता निर्माण होऊन जनमत तयार होण्यास मदत झाली.

संदर्भ सूची :

- डॉ. एस. बी. देसाई – शिक्षण आणि माध्यमे
- डॉ. पाटील – माध्यम संशोधन पद्धती
- भारतीय पत्रकारिता इतिहास – डॉ. कुलकर्णी
- राष्ट्रीय शिक्षण धोरण २०२०
- विद्यापीठ अनुदान आयोग (युजीसी) अहवाल
- लोकसत्ता संपादकीय संग्रह (२०२२-२०२५)
- सकाळ शिक्षण विशेषांक (२०२२-२०२५)
- महाराष्ट्र टाइम्स शिक्षण पुरवणी
- उच्च शिक्षण आयोग अहवाल
- डिजिटल शिक्षण आणि भारतीय समाज – संशोधन लेख
- शिक्षणातील गुणवत्ता आणि माध्यमांची भूमिका – जर्नल लेख
- मराठी पत्रकारितेचा विकास – संदर्भ ग्रंथ
- भारतीय पत्रकारिता इतिहास
- उच्च शिक्षण आयोग अहवाल
- लोकसत्ता, सकाळ, महाराष्ट्र टाइम्स (२०२२-२०२५)
- राष्ट्रीय शिक्षण धोरण २०२०
- माध्यम संशोधन पद्धती – डॉ. पाटील